

РОЗДІЛ XIV. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

УДК 37.013:159.947

Наталія Коваленко

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ORCID ID 0000-0003-2854-2461

DOI 10.24139/2312-5993/2025.01/528-541

ЕМПІРИЧНЕ ОГРУНТУВАННЯ / ПІДГРУНТЯ РОЗРОБКИ ЗМІСТУ КУРСУ «ТРАВМОІНФОРМОВАНА ПЕДАГОГІКА»

Стаття є першою з трьох статей, які розкривають процес розробки, особливості змісту і впровадження курсу «Травмоінформована педагогіка» для освіти в надзвичайних ситуаціях. В дослідженні висвітлено результати емпіричного дослідження які визначили складові змісту курсу та підходи о його впровадження. Було використано наступні методи: шкалу резильєнтності Коннора-Девідсона-10, скринінговий тест на симптоми посттравматичного стресового розладу (PTSS-10), опитувальник індексу благополуччя ВООЗ-5; авторський опитувальник, інтерв'ю, фокус-група. З березня по травень 2025 було провело емпіричне дослідження в якому взяли участь 86 вчителів, 73 майбутніх вчителів і 32 викладачі закладів вищої педагогічної освіти. Було виявлено особисті виклики: емоційна напруга, занепокоєння за особисту безпеку та безпеку близьких, втрата ентузіазму та мотивації, почуття безсилля та безнадії; професійні виклики: відповідальність за життя дітей, емоційний стан учнів, низька працездатність, втрата інтересу до роботи. За результатами дослідження виявили, переважно вищий за середній та вищий рівень психологічної резильєнтності в групі вчителів, вищий за середній рівень в виборці здобувачів та середній в групі викладачів педагогічних спеціальностей; високий рівень індексу благополуччя ВООЗ-5 в виборці вчителів та в групі викладачів педагогічних спеціальностей. Симптоми ПТСР мали 28% вчителів, 18% здобувачів освіти, та 20% викладачів закладів вищої освіти.

Ключові слова: психологічна резильєнтність, ПТСР, індекс благополуччя ВООЗ-5, травмоінформована педагогіка, психолого-педагогічна підготовка вчителя, психологічна компетентність вчителя.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна в Україні спричиняє виклики для освітнього процесу і створює ризики для психологічного благополуччя дітей і вчителів, що потребує переосмислення організації та змісту освітнього процесу. Одним з рішень є розробка і впровадження академічного курсу «Травмоінформована педагогіка» в структурі психолого-педагогічної підготовки майбутніх вчителів, який має на меті підготувати майбутніх вчителів до роботи з учнями, що пережили травматичний досвід. Для визначення змістовно релевантного та практично орієнтованого курсу «Травмоінформована педагогіка», наповнення обґрунтованим змістом навчальних модулів курсу, забезпечення їх відповідності контексту воєнного та післявоєнного часу

важливим стало проведення емпіричного дослідження з метою виявлення викликів і запитів учасників освітнього процесу, труднощів, з якими зіштовхуються вчителі у взаємодії з учнями, що мають травматичний досвід, а також наявний рівень готовності вчителів до впровадження травмоінформованих практик.

Аналіз актуальних досліджень. Впровадження травмоінформованого підходу в освіті набуло свого розвитку та масштабного поширення як відповідь на виклики пандемії Ковід-19. Зміст курсів передбачав усунення наслідків ризиків пандемії: довготривалої ізоляції, страху перед невиліковним вірусом, втратами тощо, які обумовлювали необхідність подолання тривожності дітей і педагогічного персоналу; обсесивно-компульсивну поведінку як наслідок тривожності і особливостей розповсюдження вірусу; психолого-педагогічними проблемами ізоляції і емоційної стабілізації. Відповідні курси були спрямовані передусім на підвищення обізнаності педагогів щодо впливу колективної та індивідуальної травми на поведінку, емоційний стан і навчальні результати учнів. Основна мета цих курсів полягала у формуванні в учителів навичок розпізнавання стресових реакцій та побудови підтримувального, безпечного освітнього середовища (Chansky, 2019; Sherwood, 2021; Wholeben, 2023; Salis, 2021), що здатне мінімізувати наслідки психоемоційного навантаження, спричиненого пандемією. Особлива увага приділялася питанням впровадження стратегій психологічної стійкості та гнучкості (Mabaso, 2025), рефлексивності з урахуванням травми (Eidum, 2022), емоційної саморегуляції педагогів, профілактиці професійного вигорання, а також налагодженню комунікації з учнями в умовах дистанційного та змішаного навчання (McKenna-Buchanan, 2023; Mabaso, 2025). Курси також інтегрували принципи соціально-емоційного навчання (SEL), міжособистісної емпатії та культурної чутливості як важливі компоненти травмоінформованого підходу (Bozkurt, 2021). Таким чином, програми, створені в період COVID-19, заклали методичне й ідеологічне підґрунтя для подальшого розвитку травмоінформованої освіти, особливо актуального в умовах нових глобальних і національних криз.

В українському педагогічному доробку важливим в реалізації практичних інструментів травмоінформованого підходу є розвиток травмоінформованих музичних практик Н. Осборна для підготовки студентів музично-педагогічного профілю, що набула розвитку в співпраці з Українським католицьким університетом (Львів), Харківським

національним університетом мистецтв ім. І.П.Котляревського та Львівським національним університетом ім. І. Франка.

Отже, формування теоретико-методологічних засад травмоінформованого підходу в освіті відбувається у міждисциплінарному полі психології, педагогіки та соціальної роботи. У світовій освітній практиці вже сформовано низку моделей травмоінформованого навчання (наприклад, TIP — Trauma-Informed Pedagogy), які мають позитивні результати психоедукації, формування навичок врахування травми учнів освітянами, створення безпечного і підтримувального шкільного навчального середовища. Водночас в українському освітньому контексті ця проблема ще недостатньо досліджена, а на рівні державної освітньої політики відсутні системні рекомендації щодо її реалізації.

Отже, актуальним завданням сучасної педагогічної науки є наукове обґрунтування, емпіричне вивчення та розробка структурованої моделі впровадження травмоінформованого підходу в систему освіти України.

Прикладним аспектом окресленого напрямку є розробка курсу «травмоінформована педагогіка» для майбутніх вчителів. Для розробки його змісту важливим є вивчення запитів вчителів, визначення актуального і релевантного змісту: принципи і практики травмоінформованого підходу.

Тому **мета дослідження** полягала в проведенні емпіричного дослідження з метою аналізу психологічного стану вчителів, майбутніх вчителів, викладачів педагогічних спеціальностей, виявлення запитів і викликів освітян, визначити релевантний зміст курсу «Травмоінформована педагогіка», на перетині психотерапії та педагогіки та розробити концепцію психолого-педагогічної підготовки майбутніх вчителів впровадження травмоорієнтованого підходу як фундаментальної основи роботи з дітьми, які постраждали від війни.

Завдання дослідження передбачали: виявлення впливу факторів війни на психологічне благополуччя освітян та освітній процес в українських школах, дослідження запитів вчителів, майбутніх вчителів, викладачів педагогічних спеціальностей; визначення психотерапевтичних підходів та практичних інструментів для вирішення психоемоційних та травматичних проблем в освітньому процесі; розробити та впровадити «Травмо-інформована педагогіка» - курс за вибором для майбутніх вчителів, курс підвищення кваліфікації для

вчителів та майстерклас з впровадження елективного курсу для НПП що викладають на освітніх програмах спеціальності 014 Середня освіта (за переметними спеціальностями).

Методи дослідження. Для досягнення мети було використано відповідні методи психолого-педагогічного дослідження: шкала резильєнтності Коннора-Девідсона-10 (CD-RISC-10), скринінговий тест на симптоми посттравматичного стресового розладу (PTSS-10), опитувальник індексу благополуччя BOO3-5 (WHO-5 well-being index); авторський опитувальник (216 респондентів), інтерв'ю (18 респондентів), фокус-група (16 респондентів); теоретичний аналіз концепцій позитивної транскультуральної психотерапії та інших напрямів психотерапії, змісту навчальної дисципліни «Педагогіка» з метою визначення змістових перетинів для інтеграції знань. Джерельною базою дослідження стали результати пошуку в наукометричних і наукових базах (Web of Science (WoS), Elsevier's Scopus і Google Scholar, база наукової періодики Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського) за такими ключовими словами: «травмоінформована педагогіка», «позитивна транскультуральна психотерапія», «емоційна компетеність вчителя».

Виклад основного матеріалу. Впровадження травмоорієнтованого підходу кафедрою педагогіки Сумського державного педагогічного університету, як відповідь на повномасштабне вторгнення, напочатку включало: онлайн-семінари для студентів, викладачів та лекторів; включення окремих модулів з травмоорієнтованої педагогіки для студентів до змісту обов'язкової дисципліни «Педагогіка»; розробку вибіркової дисципліни «Травмоорієнтована педагогіка»; розробку посібника «Школа і війна: психологічні техніки для освітнього процесу». Продовження впровадження травмоорієнтованого підходу стало можливим у рамках проекту «Транснаціональні рішення для впровадження травмоорієнтованого підходу до організації освітнього процесу у воєнний час» за підтримки Фонду порятунку науковців Інституту міжнародної освіти (США).

В опитуванні, проведеного за допомогою Google Form взяли участь 86 вчителів, 73 майбутні вчителі - студенти другого курсу Сумського державного педагогічного університету і 32 викладачі закладів вищої педагогічної освіти. Для створення та удосконалення питань опитувальника, уточнення результатів опитування, рецензії

змісту курсу було використано інтерв'ю (18 респондентів) і фокус-група (16 респондентів).

Розробка курсу «Травмоінформована педагогіка» ґрунтувалась у більшості на запитах вчителів, тому нижче буде представлено переважно результати, отримані в вибірці вчителів та інші результати, які визначали зміст курсу. Вибірка вчителів, складала 86 вчителів: 87% жінок, переважно віком від 41 до 50 років та з педагогічним стажем понад 20 років. Респонденти мешкали переважно в Сумській області, більшість з них не були переміщеними особами та працювали в Сумській області. Приблизно у 29% респондентів школи були пошкодженими.

Результати дослідження виявили виклики та запити учасників освітнього процесу. Станом на квітень 2025 року вчителі здебільшого мали такі психологічні виклики: 84% - емоційна напруга (страх, часті хвилювання, що переростають у сильну тривогу, напруга в тілі тощо), 81% - занепокоєння за особисту безпеку та безпеку близьких, 79% - втрата ентузіазму та мотивації, 66% - почуття безсилля та безнадії. Серед професійних проблем вчителів переважали такі: 72% - відповідальність за життя дітей, 63% - емоційний стан учнів (нестабільний настрій, страх, тривога, сльози, істеричні прояви, апатія тощо), 54% - низька працездатність, 53% - втрата інтересу до роботи.

Дослідження стратегій подолання стресу вчителями, які допомагають подолати наслідки стресу, виявили найпоширеніші: 56% - спілкування з родиною, взаємопідтримка, 52% - спілкування з колегами, взаємопідтримка, 51% - навчання, саморозвиток, 47% - перебування на природі, 43% - спорт, фізична активність, 42% - самотність, 36% - волонтерство. За класифікацією (Endler et al., 1990) копінг-стратегій виявили що пріоритетною була стратегія «Соціального відволікання», стратегія, використовуючи яку, людина для ефективного розв'язання проблеми звертається за допомогою і підтримкою до оточуючого її середовища: сім'ї, друзів, колег. Наступними були так стратегії: «відволікання» - стратегія, яка передбачає переведення уваги на види діяльності, які допомагали респондентам не думати про проблему; «уникнення» - стратегія, яка проявляється в усамітненні, униканні контакту з людьми і з самою проблемою. Менше були обрані такі стратегії: стратегія «орієнтація на вирішення завдання» - стратегія, яка мобілізує особистісні ресурси для пошуку варіантів бажаного вирішення проблеми; «спрямованість на

емоції» (стратегія, яка пов'язана з виникненням негативних емоцій, які стосуються ситуації, та зосередженість на таких емоціях).

Аналіз відповідей вчителів на запитання «Як, за Вашими спостереженнями, війна впливає на навчання учнів?» виявив, що 80% вчителів вказали на те, що за їх спостереженнями знизилась мотивація учнів до навчання; 65% вказали, що домашня ізоляція погіршує соціально-емоційні навички, 55% зазначили, що учні стали гірше запам'ятовувати; 55% - учні гірше аналізують, розмірковують; 50% - навчання для учнів зараз не є першим пріоритетом; 15% - помічають більше проявів агресивної поведінки; не спостерігають чогось особливого (0%). У відкритих відповідях респонденти описали дещо відмінні спостереження: «з'явилося більше страхів у дітей», «учні потребують більшої згуртованості навколо вчителя», «вчитель стає «камінном» біля якого учні гріються», «проявляють більше інтересу до навчального матеріалу», «більш тихіші та ввічливі». На запитання «Які позитивні зміни спостерігаєте?» респонденти вказали: «більше підтримки, співчуття в класі», «більшість учнів спокійно реагують на тривоги і вибухи», «патріотизм є цінністю для більшості учнів».

Відповіді респондентів на запитання: «Що, на Вашу думку, є важливим для учнів в освітньому процесі школи в умовах війни?» актуалізували у більшості теплий, підтримуючий педагогічний стосунок з учнями як відповідь на виклики війни: 80% вчителів підкреслили підтримуюче ставлення вчителя; 65% гумор; 65% бути в колективі однолітків; 60% збережені ритуали мирного життя в шкільному режимі; 60% правдиве і чутливе висвітлення подій дорослими, що хвилюють; 55% обережно підбраний зміст навчання, без можливих тригерів; 50% толерантне виправлення помилок; 40% менші об'єми нового навчального матеріалу; 40% часте повторення матеріалу; 20% систематична перевірка успішності. Щодо організації початкової роботи з огляду на особливості війни вчителі зазначили, що краще для учнів, на їх думку, працювати в парах/групах (50%), працювати на одинці (0%). У відкритих відповідях респонденти підкреслили «перевагу розуміння особистісних запитів учнів над навчальними», «розуміти та відчувати дитячі сенси», «на мою думку додати в освітній процес фізичну активність».

З метою дослідження психологічної резильєнтності респондентів було використано шкалу резильєнтності Коннора-Девідсона-10 (Campbell-Sills et al., 2007; Школін та ін, 2020), яка включала 10

найбільш інформативних тверджень повної шкали з 25 пунктів, відповіді на які передбачають діапазон від 0 до 4 за п'ятибальною шкалою Лайкерта (від «повністю невірно» - 0 до «вірно майже у всіх випадках» - 4).

Результати дослідження (рис.1) виявили, переважно вищий за середній та вищий рівень психологічної резильєнтності в групі вчителів, вищий за середній рівень в виборці здобувачів та середній в групі викладачів педагогічних спеціальностей.

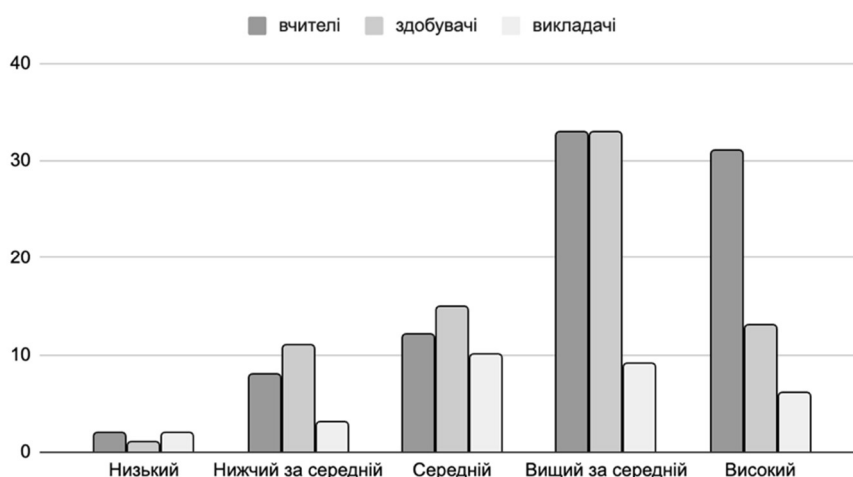

Рис. 1. Результати дослідження рівня психологічної резильєнтності респондентів (за кожним рівнем перший стовбець показує результати в виборці вчителів, другий – здобувачів, третій – викладачів).

Високий та вищий за середній рівень психологічної резильєнтності згідно зі шкалою Коннора-Девідсона-10 мали 74% вчителів і 63% здобувачів та 50% викладачів педагогічних спеціальностей. Дослідження виявило достатньо високі результати, що може свідчити про адаптаційні процеси психіки на початку четвертого року війни. Анологічно до результатів дослідження українського суспільства (Воробйова та ін., 2024), згідно до яких симптоми ПТСР зменшилися в обох статей протягом шести місяців, до 26,0% через рік після початку повномасштабної війни та до 16,4% через півтора року. Це зниження автори пояснюють природним процесом психологічної адаптації до травми.

Опитувальник індексу благополуччя WHO-5 (World Health Organization, 2024) в адаптації Л. Карамушки, К. Терещенко, характеризує п'ять індексів добробуту, визначених Всесвітньою

організацією охорони здоров'я. Сирий бал коливається від нуля до 25, де нуль представляє найгірше можливе психічне благополуччя, а 25 – найкраще можливе психічне благополуччя, при тому відсотковий бал «нуль» представляє найгірше можливе психічне благополуччя; бал «100» представляє найкраще можливе психічне благополуччя. Відсотковий бал нижче 50 (або сирий бал нижче 13) вважається порогом для поганого психічного благополуччя та як показник для подальшої оцінки можливої наявності психічного розладу (наприклад, депресивного розладу).

Результати нашого дослідження індексу благополуччя ВООЗ-5 (рис 2.) за суб'єктивними оцінками респондентів виявили високий рівень у 19% в виборці вчителів, 41% в групі здобувачів та 37% в групі викладачів педагогічних спеціальностей; середній рівень відповідно: 46%, 30%, 33%; низький рівень: 35%, 29%, 30%.

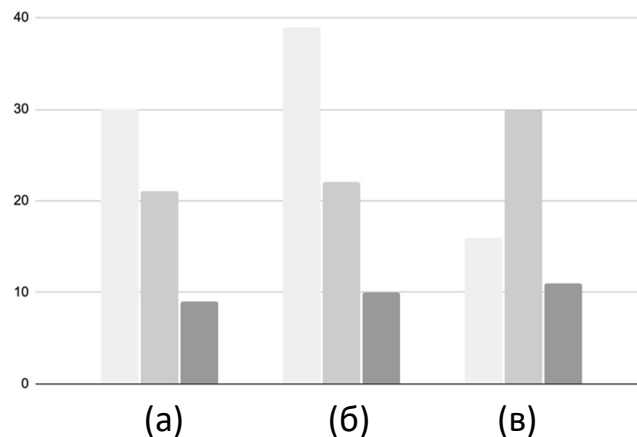

Рис. 2. Результати дослідження індексу благополуччя ВООЗ-5 (World Health Organization, а - результати в групі вчителів, б – здобувачів, в – викладачів).

Скринінг тест симптомів посттравматичного стресового розладу (PTSS-10, 2023) спрямований на виявлення частоти і характеру викликів, які можуть зустрічатися в людей, що пережили складну подію (втрати, вибухи, катування, повітряні тривоги тощо). Результати дослідження, проведеного у квітні 2025 року, з використанням скринінг тесту симптомів посттравматичного стресового розладу (PTSS-10) (Stoll et al., 1999), показали, що майже 28% вчителів з 86 опитаних мали симптоми ПТСР, 18% з 73 здобувачів освіти (студентів другого курсу), та 20% з 32 викладачів закладів вищої освіти, які викладають на педагогічних спеціальностях (рис.3).

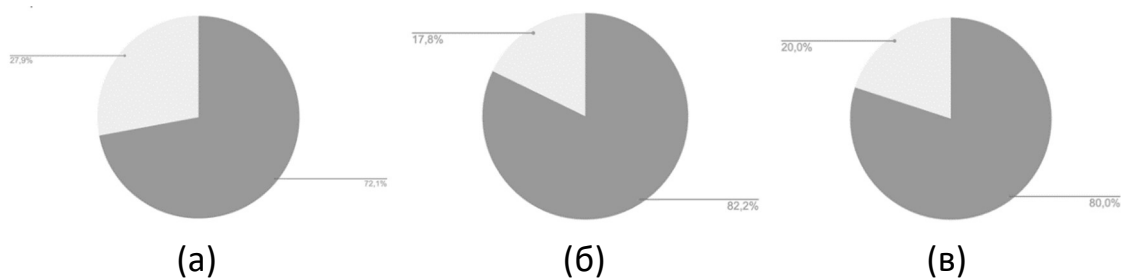

Рис. 3. Результати дослідження проявів симптомів посттравматичного стресового розладу (PTSS-10), де а – результати в групі вчителів, б – здобувачів, в – викладачів).

Означені результати увідповіднюються з дослідженнями ПТСР спричиненими військовими діями. За даними ВООЗ, поширеність психічних розладів (таких як депресія, тривога, посттравматичний стресовий розлад, біполярний розлад та шизофренія) становила 22,1% у будь-який момент часу серед населення, постраждалого від конфлікту (Charlson, 2021). Дослідження ПТСР вказують, що не у кожного, хто пережив травматичну подію (Lawrence, 2024), розвинеться посттравматичний стресовий розлад та інші розлади. Про невелику групу людей, які можуть відчувати посттравматичний стресовий розлад, та людей, у яких спостерігається гостра стресова реакція, яка з часом минає, це означає, що більшість людей адаптуються до умов і продовжуватимуть ефективно функціонувати в особистому та професійному сенсі.

Отримані дані дозволяють зробити висновок щодо важливості включення в курс травмоінформованої педагогіки психологічних заходів щодо попередження вигорання освітян, опрацювання травматичного досвіду і покращення їх психологічного благополуччя. Тому в курс були включені техніки символдрами для опрацювання емоційних спогадів, когнітивно-поведінкової терапії для пошуку стратегії щоденного подання емоційної напруги; ЕМДР, ТФТ РТМ (письма) опрацювання травматичного досвіду, ресурсні вправи, вправи для стабілізації (заземлення, дихання, медитація).

Особливу увагу у формуванні змісту курсу «Травмоінформована педагогіка» було надано запитам респондентів: *«Як краще після бомбосховищ, після ночі обстрілів шахедрами та балістикою почати урок? Як говорити про війну? Як підтримати дітей у яких батьки зникли / загинули / беруть участь у активних військових діях? Які стратегії саморегуляції можуть допомогти вчителю підтримувати*

власний психологічний баланс у кризових умовах? Які практики емоційної грамотності доцільно впроваджувати в навчальний процес у воєнний час? Викладачі педагогічних спеціальностей визначили для наступні запитання: Відновлення емоційної стійкості? Що потрібно робити, впершу чергу для себе, щоб не виграти? Як знаходити ресурс для роботи в умовах війни? Налаштування на продуктивну роботу під час постійних тривог (тривожність потрібна коли вона потрібна? Що маю зробити? Які методи студенти можуть використати для самопомоги, стабілізації психологічного стану при гострому стресі? Як швидко зрозуміти психологічний стан студентів, особливо якщо це лекція у великій групі? Чи варто говорити студентам про свій емоційний стан, особливо якщо він пригнічений/сумний/тривожний? (щирість додає важливості контакту? Як стимулювати/мотивувати студентів на навчання у складних життєвих обставинах / у нестійкому емоційному стані? Чи доцільно знижувати рівень вимог до студентів?»

У відповідь на запитання щодо можливих форм підтримки найбільший відсоток - 73% в виборці вчителів обрали курси психологічної освіти з емоційної підтримки себе та учнів, 68% - психологічні групові ретрити в безпечних місцях, 64% - особисту психологічну підтримку від професійних психологів, 58% - оптимізацію навчальних програм для онлайн-навчання, 52% - зменшення паперової роботи, 46% - гнучке змішане навчання. Тому фоомою курсу було обрано онлайн тренінг, який передбачав стабілізаційні вправи та вправи для зниження поточного стресу для учасників з рекомендаціями щодо використання їх в освітньому процесі, діагностичні процедури, психоосвітний блок і техніки для психологічного відновлення.

Висновки. Отже, результати даного емпіричного дослідження виявили *особисті виклики вчителів протягом війни*: емоційна напруга (страх, часті хвилювання, що переростають у сильну тривогу, напруга в тілі тощо), занепокоєння за особисту безпеку та безпеку близьких, втрата ентузіазму та мотивації, почуття безсилля та безнадії; *професійні виклики вчителів в освітньому процесі*: відповідальність за життя дітей, емоційний стан учнів (нестабільний настрій, страх, тривога, сльози, істеричні прояви, апатія тощо), низька працездатність, втрата інтересу до роботи. Дослідження *стратегій подолання стресу* вчителями, які допомагають подолати наслідки стресу, виявили найпоширеніші:

спілкування з родиною, взаємопідтримка, спілкування з колегами, взаємопідтримка, навчання, саморозвиток, перебування на природі. Вчителі констатували зміни в ставленні і навчальних можливостей учнів, необхідність надання уваги розвитку соціально-емоційних навичок учнів в умовах дистанційного навчання і ізоляції. Респонденти підкреслили важливість підтримуючого педагогічного стосунку в освітньому процесі школи у відповідь на виклики війни.

За результатами дослідження психологічної резильєнтності респондентів виявили, переважно вищий за середній та вищий рівень в групі вчителів, вищий за середній рівень в виборці здобувачів та середній в групі викладачів педагогічних спеціальностей; індекс благополуччя ВООЗ-5 за суб'єктивними оцінками респондентів відповідав критеріям високого рівня в виборці вчителів та в групі викладачів педагогічних спеціальностей. Результати дослідження, з використанням скринінг тесту симптомів посттравматичного стресового розладу показали, що 28% вчителів мають симптоми ПТСР, 18% здобувачів освіти, та 20% викладачів закладів вищої освіти, які викладають на педагогічних спеціальностях.

Отримані дані і особливо подані вище відкриті відповіді і запити вчителів стали основою розробки курсу за вибором «Травмоінформована педагогіка» для освітніх професійних/ програм галузі знань А Освіта, спеціальності А4 (014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)) з метою впровадження травмоінформованого підходу в освіті та з метою підготовки майбутнього вчителя до роботи з дітьми що зштовхнулися з війною; курсу підвищення кваліфікації для вчителів «Травмоінформована педагогіка: педагогіка зростання для освіти в надзвичайних умовах», всеукраїнського вебінару «Травмоінформована педагогіка» для викладачів освітніх програм педагогічних спеціальностей, вебінарів для студентів педагогічних спеціальностей «Травмоінформована педагогіка». **Перспективи подальших досліджень** полягають у подальшій апробації та вдосконаленні курсів.

ЛІТЕРАТУРА

- Bozkurt, Aras. (2021). *Handbook of Research on Emerging Pedagogies for the Future of Education: Trauma-Informed, Care, and Pandemic Pedagogy*. 10.4018/978-1-7998-7275-7.
- Chansky, R. A. (2019). Teaching Hurricane Maria: Disaster pedagogy and the ugly auto/biography. *Pedagogy*, 19(1), 1–23. <https://doi.org/10.1215/15314200-7173718>

- Clive, R. (2023). Mental Health in the Workplace: Strategies for Promoting Employee Well-Being. *Global International Journal of Innovative Research*, 1, 23-30. 10.59613/global.v1i1.4.
- Eidum, J. (2022). *Embracing Disruption: A Framework for Trauma-informed Reflective Pedagogy*. 21 p.
- Endler, N., Parker, J. D.(1990). Multidimensional assessment of coping: A critical evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(5), 844–854. DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.58.5.844>
- Mbali, M., Devika, N. (2025). Investigating crisis resilience pedagogy during the COVID-19 pandemic in Grade 10 business studies classrooms. *Perspectives in Education*, 43, 223-238. 10.38140/pie.v43i1.7778.
- McKenna-Buchanan, T., Farris, K. (2023). *Trauma-Informed Pedagogy: Promoting Inclusivity in the Basic Course*. 35. 99-103.
- Sakaki, M., Murayama, A., Goetz, T., Marsh, S., Wünsch, R. (2025). Parents' Academic Expectations and Aspirations Predict Students' Achievement Emotions. *Journal of Educational Psychology*. 10.1037/edu0000959.
- Salis, F., Rhodes, B. (2021). Trauma Informed Care During a Global Pandemic: Synergies and multidisciplinary boundaries for working with childhood, adolescence, senility and disability. *Education sciences and society*, 12(43), 149-163. 10.3280/ess1-2021oa11822.
- School and War: Psychological Techniques for the Educational Process: Program for the Psychological and Pedagogical Training of Future Teachers to Work with Children Who Have Experienced War*. (2022). General editor Kovalenko, N. Sumy. 120 p.
- Sherwood, D., Vandeusen, K., Weller, B., Gladden, J. (2021). Teaching Note—Teaching Trauma Content Online During COVID-19: A Trauma-Informed and Culturally Responsive Pedagogy. *Journal of Social Work Education*. 57. 1-12. 10.1080/10437797.2021.1916665.
- Topp, Ch., Ostergaard, S., Per Bech S. (2015). The WHO-5 Well-Being Index: A Systematic Review of the Literature. *Psychother Psychosom*. April, 84 (3).167–176. <https://doi.org/10.1159/000376585>
- Wholeben, M., Fowler, K., Martinez, J. (2023). Triple-jeopardy! COVID-19, high ACE scores, and the US–Mexico border: Mitigating risks with trauma-informed pedagogy. *Teaching and Learning in Nursing*. 18. 10.1016/j.teln.2023.04.013.
- World Health Organization. (2024). The World Health Organization-Five Well-Being Index (WHO-5). Geneva: World Health Organization; License: CC-BY-NC-SA 3.0 IGO. are available at <http://apps.who.int/iris>.
- Воробйова, А., Василенко, М., Шиллінг, Р. (2024). Здоров'я та фізична активність українців під час повномасштабної війни з Росією. *Реабілітація та відпочинок*, 18, 153-166. 10.32782/2522-1795.2024.18.3.14 (Vorobyovya, A., Vasylenko, M., Schilling, R. (2024). Health and physical activity of Ukrainians during a full-scale war with Russia. *Rehabilitation and recreation*, 18, 153-166. 10.32782/2522-1795.2024.18.3.14.).
- Коваленко, Н. (2023). Демографічні тенденції та освітня інтеграція вимушено переміщених українських дітей та молоді в освітньому ландшафті Австрії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 4 (128), 23-35. DOI 10.24139/2312-5993/2023.04/023-035 <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/09/%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B>

[5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf](#) (Kovalenko, N. (2023). Demographic trends and educational integration of forcibly displaced Ukrainian children and youth in the educational landscape of Austria. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 4 (128), 23-35. DOI 10.24139/2312-5993/2023.04/023-035 <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/09/%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>)

Методи дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій: психологічний семінар. (2023). Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко, В. І. Лагодзінська, В. М. Івкін, О. С. Ковальчук; за редакцією Л. М. Карамушки. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАН України. 76 с. (*Methods of research into the mental health and well-being of organizational personnel: a psychological seminar.* (2023). L. M. Karamushka, O. V. Kredencer, K. V. Tereshchenko, V. I. Lagodzinska, V. M. Ivkin, O. S. Kovalchuk; edited by L. M. Karamushka. Kyiv: G. S. Kostyuk Institute of Psychology, NAS of Ukraine. 76 p.)

Новосядла, І. (2025). Травмоінформовані музичні практики Найджела Осборна у професійній музично-педагогічній освіті України під час війни і поствоєнного стану. *Молодь і ринок*, 4, 106-111 (Novosiadla, I. (2025). Nigel Osborne's Trauma-Informed Musical Practices in Professional Music and Pedagogical Education in Ukraine during the war and post-war period. *Youth and Market*, 4, 106-111).

SUMMARY

Kovalenko Nataliya. Empirical substance of developing the content of the course "Trauma-informed pedagogy".

Formulation of the problem. The article is the first of three articles that reveal the process of development, features of the content and implementation of the course "Trauma-Informed Pedagogy" for education in emergency situations. **The purpose of the study:** the study highlights the results of an empirical study that identified the components of the course content and approaches to its implementation. **Research methods:** Connor-Davidson Resilience Scale-10 (CD-RISC-10), screening test for post-traumatic stress disorder symptoms (PTSS-10), WHO-5 well-being index questionnaire; author's questionnaire (86 respondents), interviews (18 respondents), focus group (16 respondents). From March to May 2025, an empirical study of the psychological state of educators was conducted. 86 teachers, 73 future teachers, and 32 teachers of higher pedagogical education institutions participated in it. **Research Results and conclusions:** 1) personal challenges of teachers were identified: emotional tension (fear, frequent worries that develop into severe anxiety, tension in the body, etc.), concern for personal safety and the safety of loved ones, loss of enthusiasm and motivation, feelings of powerlessness and hopelessness; 2) professional challenges of teachers: responsibility for children's lives, emotional state of students (unstable mood, fear, anxiety, tears, hysterical manifestations, apathy, etc.), low performance, loss of interest in work. According to the results of the study, respondents had mostly above average and higher levels of psychological resilience in the group of teachers, above average in the sample of applicants and average in the group of teachers of pedagogical specialties; high level of the WHO-5 well-being index in the sample of teachers and in the group of teachers of pedagogical specialties. At the same time, 28% of teachers, 18% of applicants for education, and 20% of teachers of higher education institutions had symptoms of PTSD. The data obtained became the basis for developing an elective course "Trauma-

informed pedagogy" for educational professional/programs of the field of knowledge A Education, specialty A4 (014 Secondary education (by subject specialties)) in order to implement a trauma-informed approach in education and to prepare future teachers to work with children who have encountered war; advanced training course for teachers "Trauma-informed pedagogy: pedagogy of growth for education in emergency conditions", all-Ukrainian webinar "Trauma-informed pedagogy" for teachers of educational programs of pedagogical specialties, webinars for students of pedagogical specialties "Trauma-informed pedagogy". Prospects for further research lie in further testing and improvement of the courses.

Key words: *psychological resilience, symptoms of post-traumatic stress disorder, WHO-5 well-being index, trauma-informed pedagogy, psychological and pedagogical training of teachers, psychological competence of teachers.*